

ПАХТАЧИЛИК ТАРМОҒИДА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ТАДБИРЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ҚЎШИМЧА МАНБАЛАРИ

Ишниязов Зоҳид Нормаматович

**Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги соҳасида стратегик ривожланиш ва
тадқиқотлар халқаро маркази тадқиқотчиси**

Республикамызда пахта етиштириш соҳасида давлат буюртмаси бекор қилиниши, пахта етиштирувчи хўжаликлар ҳамда пахтачилик тармоғига хизмат кўрсатувчи соҳа субъектлари фаолияти хусусий мулкчилик асосига ўтиши, пахта ишлаб чиқаришни соҳасини интенсивлаштириш, самарадорлик даражасини ошириш масалалари пахта етиштирувчи тадбиркорлар зиммасига ўтишини билдиради. Фермер хўжаликларининг фаолияти иқтисодий эркинлиги таъминланиши, ресурслар ва хизматлар харид қилиш, маҳсулотлар сотиш борасидаги ҳамкорларни, маҳсулот сотиш каналларини ҳам мустақил танлаш имкониятини янча кенгайтирди.

Айни пайтда пахтачилик ҳудудларида тупроқ шўрланиши (45 фоиздан ортиқ сувли қишлоқ хўжалиги ерлари шўрланган), суғориш тизими ва суғориш усуллариининг сув тежамкорлик талабларига жавоб бермаслиги ортиқча сув сарфи билан бирга иккиламчи шўрланиш ҳавфини ошираётгани, тупроқ мелиоратив ҳолатининг ёмонлашуви, муттасил пахта ва буғдой навбатлаб экиш туфайли тупроқ унумдорлиги пасайиши, механик таркиби ёмонлашиб, тупроқ зичлашиши, тупроқ эрозияси каби салбий вазиятлар экологик ҳолатни тобора ёмонлаштириб бормоқда.

Айниқса пахтачилик тармоғида кўп миқдорда фойдаланиладиган заҳарли кимёвий моддалар (минерал ўғитлар, ғўза касалликлари ва зарарли ҳашоратларига қарши қўлланиладиган заҳарли моддалар (пестицидлар), ғўза баргини тўкишда фойдаланиладиган дефолиантлар каби) экин майдонлари тупроғи, сув ҳавзалари ва атмосферани ифлослаши туфайли экологик муаммолар кучайишига олиб келади¹.

¹Манба: Экологические проблемы сельского хозяйства. <https://vyvoz.org/blog/ekologicheskie-problemy-selskogo-hozyaystva/>

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th February, 2025

Бугунги экологик муаммолар салбий таъсири кучайиб бораётган даврда пахтачилик соҳасини замонавий инновацион технологиялар асосида ривожлантириш биринчи навбатда илм-фан ютуқлари, илғор тажрибалардан кенг фойдаланишни тақозо қилмоқда.

Бугунги кунда органик пахта ишлаб чиқариш масаласи соҳадаги долзарб бўлган йўналишлардан бири бўлиб, бунда икки томонлама самарадорлик кузатилади. Биринчиси, маҳсулотнинг инсон организми учун зарарсизлиги бўлса, иккинчиси табиатга келтириладиган зарарлар камайишида².

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда пахтачилик соҳасини ривожлантириш қишлоқ хўжалиги тараққиётини таъминлаш жараёнидаги атроф муҳит ифлосланиши олидини олиш тадбирларини амалга оширишни молиялаштиришнинг турли шакллари, йўллари ва услубларини жорий қилишга асосий эътиборни қаратиш зарурати ортиб боради.

Юқоридагиларни инобатга олинса, экологик тадбирларни амалиётга жорий этишни молиялаштириш тизимини такомиллаштириш ва шунингдек, бу соҳада тадқиқотлар олиб бориш, тадқиқот натижаларини ишлаб чиқаришга жорий қилишни субсидиялаш ва кредитлаш тизими аҳамияти ортиб боради. Шу боис республика маъмурий ҳудудлари (Қорақалпоғистон Ресубликаси ва вилоятлар) бўйича экологик тадбирларни молиялаштирувчи экологик инвестицион жамғармалар ташкил этилиши мақсадга мувофиқ.

Экологик тадбирларни молиялаштиришдаги бундай тизимни жорий этишда қуйидаги ҳолатлар ҳисобга олинади:

- ҳудудларининг табиий-иқлим шароити билан боғлиқ экологик ҳолати, аграр ресурслар билан таъминланиши, аҳолининг экологик онги ва соҳа ходимларининг малакаси, меҳнатга бўлган муносабатларидаги, деҳқончилик маданиятидаги ҳамда пахтачилик соҳаси иқтисодий ҳолатидаги тафоввутлар;
- республика ҳудудлари хусусиятлари таъсирида юз берадиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришига ихтисослашув йўналишлари;

²Манба: Незванова А.Ю. Одежда из хлопка убивает экологию?! https://green-club.su/organicheskiy_xlopok/?unapproved=14655&moderation-hash=175708a1859621128a962ea67f0ff770#comment-14655

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th February, 2025

- республика ҳудудлари бўйича саноат соҳасининг ривожланишидаги фарқлар ва саноат тармоқларининг фойдалилик даражаси (экологик тадбирларни молиялаштириш имконияти назарда тутилади);
- пахтачилик тармоғига илм-фан ютуқлари, илғор агротехник услублар ва самарали иқтисодий механизмларни жорий этишдаги фарқлар мавжудлиги (пахтачилик соҳаси мутахассислари малакаси, тармоқни бошқариш тизмидаги ўзига хос анъаналар кабилар);
- пахта етиштирувчи фермерлар онгида, маҳсулот ишлаб чиқариш борасидаги дунёқарашида янгилашиш ва бозор талабларига мослашиш йўналишидаги илғаш анча қийин бўлган аммо, мавжуд фарқлар;
- қишлоқ хўжалиги тармоқлари фаолияти доирасида экологик ифлосланиш манбаларининг мавжудлиги ва ифлосланиш даражаси кўлами;
- ҳудудларда атроф муҳит ифлосланишида пахтачилик, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳалар тутган ўрни ва салмоғидаги фарқлар;
- атроф муҳит ифлосланиши даражасини камайтириш ва экологик муаммолар олдини олиш имкониятлари даражаси каби ҳолатлар эътиборга олиниши лозим.

Экологик ҳудудий инновацион жамғарма асосан хусусий капитал ёки бошқа манбалардан шаклланивчи капитални давлат томонидан рағбатлантириш асосига қурилгани ҳолда, давлат томонидан бошқарилиши билан бирга, хусусий ёки давлат шериклиги асосидаги жамғарма сифатида фаолият юритиши ҳам мумкин. ЭҲИЖ лар фаолияти қуйидаги бозор субъектлари фаолияти билан бевосита боғлиқ ҳолда йўлга қўйилиши мақсадга мувофиқ (1-расм).

Юқоридаги илмий –амалий хулосалар асосида қуйидаги таклифлар илгари сурилади:

1. Атроф муҳит ифлосланишини давлат ва жамоатчилик назоратининг самарали услубини ишлаб чиқишни жорий этиш лозим;
2. Соҳадаги агротехнологиялар экологик экспертиза қилиниши, келтирадиган зарар кўлами ҳисобланиши лозим.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th February, 2025

Фойдаланилган адабиётлар

1. Хушматов Н., Республикада пахта хом ашёси ишлаб чиқариш борасидаги муаммолар: Ўз БИИТИ Илмий ишланмалар тўплами. – Тошкент, 2002. -31 б.
2. Бекназаров Ў.Ф., Мырзаев Б.Ж. Пахтачилик тараққиёти ва экологик маслаҳат тизимини ривожлантириш узвийлиги. /- Тошкент, ЎзБИИТИ, 2007, -57-58-б.
3. Бекназаров Ў. Файзуллаева Т. Экологик мувозанат // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. –Тошкент, 2007. -№ 6. 19
4. Муаллифнинг илмий- амалий изланишлари натижалари.